

Tilburg kort

De Lindeboom VIII

De achtste aflevering van DE LINDEBOOM, het jaarboek van het Gemeente Archief Tilburg, is ditmaal geheel gewijd aan de moeilijke maanden die de bevrijding op de voet volgden. In de herinnering overheerst het bevrijdingsspektakel. De gedachte aan het minder luidruchtige, het zorgelijke, verwaagde. Het samenstellen van een terugblik op de overgangsfase, waarin op eigen kracht aan de restauratie van de vrijheid moest worden begonnen, is een lofwaardig initiatief.

De inspanning van enerzijds een vijftal geschiedenisstudenten van het Mollerinstituut, onder begeleiding van drs. Ad de Beer, en an-

derzijds de gemeentelijke archiefdienst, resulteerde in zeven op elkaar inspelende hoofdstukken die de overgangstijd na 27 oktober 1944 uit de vergetelheid tillen. De uitgave is een welkome aanvulling van het literatuurbestand over stad en bewoners tijdens en kort na de tweede wereldoorlog.

De samenstellers klaarden een pittig karwei. Samen herschiepen zij het decor waartegen de strijd om het bestaan zich afspeelde. Per dag, per gezin, slechts twee uren gas en het dagelijkse stroomverbruik mocht de vijftig watt nauwelijks genoeg voor een devotielichtje, niet overschrijden. Na de bevrijding was de nood groter dan tijdens de bezetting, maar de offerbereidheid voor het herwinnen van vrijheid en democratie was nog robuuster. Niettegenstaande het feit dat de elementen voor deze contemporaine geschiedschrijving grotendeels in ambtelijke stukken moesten

worden opgespoord, ontstonden levendige verslagen over de toestand in Tilburg waar de Bijzondere Staat van Beleg gold.

Een zonderlinge symbiose van burger en militaire gezagsdragers bestuurde de gemeente. Ondertussen snuffelde een Bureau Politieke Politie naar onvaderlandslievend gedrag. Pas in 1946 konden, na verdragend geharrewar en in een sfeer van manipulaties om de vooroorlogse verhoudingen te reïncarneren, de eerste verkiezingen worden gehouden. Het oorlogsvertrouwen in de illegale communistische strijdmakers is dan zekerheidshalve al teruggetrokken achter de vestingmuren van het traditionele vredeswantrouwen. De opmars van de zondige sociaal-democratische doctrine valt echter niet meer te stuiten.

Het boek reikt een aantal, tot nu toe minder bekende, gegevens aan. Tijdens het offensief in de sector

Tilburg-Breda werd de te verwachten Duitse tegenstand schromelijk overschat. Na de bevrijding vonden 28000 evacués en repatrianten een tijdelijk onderdak in Tilburg.

De samenstellers verkozen bescheidenheid en soberheid boven dramatiek bij het optekenen van gegevens en indrukken over de confrontatie van het individu met de uitzonderlijke omstandigheden en over het belevingsaspect van de burgerij. Hier had iets meer bewogenheid de geschiedschrijving kunnen ondersteunen.

De onpartijdigheid waarmee enkele hete hangijzers uit de soms nu nog smeulende vuurtjes zijn gehaald, bevestigt de empirische aanpak van de onderzoekers. Toch rijst de vraag of de primair te prijzen afstandelijkheid, in een enkel geval, niet al te strikt is gehanteerd. Jammer dat de beschouwing over de bedrijfszuivering niet werd doorgetrokken naar de standpunten, de criteria, die de zuiveraars ongetwijfeld geformuleerd zullen hebben met betrekking tot het blijven functioneren, tijdens de bezetting, van de toenmalige kern van het stedelijke bedrijfsleven, de wollenstoffenindustrie. De machines draaiden, alhoewel nolens volens, voor de vijand. Vele werknemers hadden er morele problemen mee. Hier ontglipte een specifiek lokaal aspect aan de volledigheid. Vorenstaande kanttekening doet niets af aan de nadrukkelijke constatering dat de documentaire in-

houd, op aantrekkelijke en overzichtelijke wijze, getuigt van een consciëntieuze bewerking. De lezer zal gefascineerd kennismaken van het plaatselijke wel en wee na de Duitse aftocht. Vooral, omdat in die turbulente tijd het heden geboren werd. De beproefde normen van de redactie stonden borg voor een waardige uitvoering. Het boek bevat 160 pagina's, inclusief 40 illustraties. Het verscheen in een oplage van 750 exemplaren. De prijs, f 19,50, bleef gehandhaafd op het niveau van 1982. Te verkrijgen in de Tilburgse boekhandels.

De Lindeboom, jaarboek VIII, 1984, o.r.v. A.J.A. van Loon, R.M. Peeters en drs. G.W.J. Steijns, uitgave Gemeentearchief Tilburg, Tilburg, 1985, ISBN 90-71241-01-7.

Frans Janse

Oude fabrieksgebouwen

De nalatenschap van de 19e-eeuwse en vroeg-20e-eeuwse industriële ontwikkeling van Nederland wordt in een ongekend tempo afgebroken. Wie in Tilburg bekend is, kan dat alleen maar beamen. Het besef dat hier dikwijls sprake is van waardevolle karakteristieke gebouwen, breekt eerst nu in brede kring door. Met het fraai uitgevoerde boekwerk "Oude fabrieksgebouwen in Nederland" heeft P. Nijhof een do-

cument samengesteld waarin aangegeven is wat er op dit gebied nog resteert in Nederland.

Nijhofs boek, dat met ongeveer 300 zowel historische als recente foto's is geïllustreerd, heeft niet de pretentie een wetenschappelijk standaardwerk te zijn. De uitvoerige literatuurlijst en de gedegen behandeling van diverse aspecten van het fabrieksgebouw (o.a. ruimtelijke situering, bouwstijl, vormgeving) gekoppeld aan het feit dat het hier om een eerste landelijke inventarisatie op dit terrein gaat, hebben het boek toch doen uitgroeien tot een belangrijk naslagwerk.

Nijhof stelt een scala van onderwerpen aan de orde variërend van het historische ontstaan en de geografische spreiding van de Nederlandse industrie tot schoorstenen, fabrieksspoorwegen, arbeidershuisvesting en standbeelden. Centraal daarbij staat steeds het fabrieksgebouw. In een apart hoofdstuk behandelt de schrijver waardevolle en kenmerkende gebouwen in elf industrietakken, waarbij ook de voor Tilburg zo belangrijke textielindustrie aan de orde komt.

Als een van de belangrijkste industriesteden wordt Tilburg uiteraard meer dan eens vermeld in de index, die aan het boek is toegevoegd. Die index vertoont overigens nogal wat hiaten. Zo is Goirle niet opgenomen en komt Tilburg meer aan de orde dan het register suggereert (p. 94, 115, 221). Kleine schoonheidsfoutjes, die het opzoeken voor de regionaal geïnteresseerde enigszins bemoeilijken.

In het laatste hoofdstuk komt de toekomst van de oude fabrieksgebouwen ter sprake. Tilburg is daarbij enerzijds het voorbeeld hoe er niet moet worden omgesprongen met oude fabrieken (de sloop van het complex Pieter van Dooren); anderzijds komt de stad in positieve zin ter sprake waar het de restauratie van het Mommerscomplex en het behoud van de fabrieksschoorsteen van BEKA betreft.

Het goed verzorgde overzichtswerk dat Nijhof samengesteld heeft, is niet alleen bedoeld voor in industriële archeologie geïnteresseerde specialisten. De prijs zal potentiële kopers mogelijk afschrikken, maar mag geen beletsel zijn (er zijn ten-

Het front van de "Coöperatieve Tilburgsche Melkinrichting en Zuivelfabriek" aan het Wilhelminapark, in 1913 gebouwd door de Tilburgse architect Jos Donders, is volgens Nijhof een van de twee markantste voorbeelden in Nederland van fabrieksgebouwen waar versiering van typische Jugendstil-tegeltablaeus is toegepast. Op gemeentelijke monumentenlijst (foto J. Briefies, 1983).

N.O.A.D. in maart 1919.

slotte bibliotheken) voor een bredere kring belangstellenden om kennis te nemen en gebruik te maken van dit standaardwerk.

P. Nijhof, Oude fabrieksgebouwen in Nederland, Amsterdam/Dieren, uitgeverij De Bataafsche Leeuw, 1985, 247 blz. (geïll.), ISBN 90-6707-061-0, Prijs f 65,-.

Henk van Doremalen

NOAD 75 jaar

Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan heeft de voetbalvereniging NOAD (Nooit Ophouden Altijd Doorgaan) een jubileumboek uitgebracht. Opggericht op 5 juni 1910 was NOAD de arbeidersclub van Tilburg en daarmee min of meer de tegenhanger van Willem II. Alleen in de interviews met twee oude getrouwen, mede-oprichter Janus Verbunt en Frans van Hees, komt dit enigszins naar voren.

Verbunt vertelt over de oprichting van NOAD: "Het voetbal was in die jaren nog echt in opkomst. In Tilburg had je toen eigenlijk alleen Willem II. Maar Willem II trok ons niet zo erg. Wij waren maar gewone jongens en Willem II was toch meer voor de beter gesitueerden." Ook laat Verbunt weten dat de fraters in het begin nogal moeite hadden met de nieuwe club. Het programma van de zondagen was immers al vol met kerkbezoek en catechismusles.

De geel-blauwe club (de Tilburgse kleuren) is er uiteindelijk toch ge-

komen. De redactie heeft een fraai jubileumboek uitgebracht met veel aandacht in tekst en foto's voor het recente verleden en vooral voor het heden van de club. Een historisch gedenboek, dat een bijdrage zou kunnen leveren aan de Tilburgse sportgeschiedenis, is het echter niet geworden. Daarvoor blijft met name de vooroorlogse periode te veel onbelicht.

Bij een gedenkwaardig jubileum van een van Tilburgs meest glorierijke clubs laat de redactie daarmee een unieke kans liggen.

Henk van Doremalen

Jaarverslag Archeologische Werkgemeenschap

Onlangs verscheen het jaarverslag 1984 van de in juni 1984 opgerichte Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN) afdeling Midden-Brabant. Het is deze jonge vereniging gelukt om in een half jaar tijd bijna 50 belangstellenden in de archeologie bij elkaar te krijgen.

Belangrijke activiteiten waren een viertal lezingen over "ROB en amateurs" (door de provinciaal-archeoloog drs. W. Verwers), "Systematische veldverkenningen" (drs. A. Jansen), "Vuurstenen werktuigen" (A. van der Lee) en "Aardewerk" (drs. H. Stoepker). Uitvoerende verslagen van deze lezingen zijn vergezeld van literatuurlijsten in dit jaarverslag opgenomen. Verder komen aan bod de verslagen van voorzitter, secretaris en activi-

teitencommissie en enkele vondstmeldingen.

Het lezenswaardige jaarverslag is te bestellen bij de afdelingsvoorzitter Frans van Nuenen, Vincentiusstraat 18, 5038 SR Tilburg, tel. 013-358746.

In Memoriam H.J.A.M. Schurink

Op 21 juni 1985 overleed op 77-jarige leeftijd te Venlo drs. H.J.A.M. Schurink, van 1941-1972 gemeente-archivaris van Tilburg. Hij publiceerde ondermeer het bekende boekje "Tilburg in oude ansichten" (1968) en was redacteur van de standaardwerken "Van heidorp tot industriestad" (1955) en "De opkomst van Tilburg als industriestad" (1959).

Reddingsactie lindeboom

Op 26 maart 1985 werd door een boomdeskundige een "reddingsactie" van de lindeboom op de Heuvel ondernomen. Hiervoor was door de gemeente een bedrag van f 35.000,- beschikbaar gesteld. Door allerlei oorzaken was deze, naar experts beweren, 800 jaar oude lindeboom langzaam aan het afsterven.

RP

